

המה שנראית עמוקה מן הצל כך הנגע עמוק מהבשר⁽³⁴⁾, ואי נימא דחרוץ במקום בשר הוי מום, וליכתב רחמנא "חרוץ" ולא בעי למיכתב "גרב", ואנא אמינא, ומה "חרוץ" דלא מאיס הוי מומא. גרב המאיס לא כל שכן!

אלא ודאי להכי כתב רחמנא "גרב", למימר דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא! ולכן אין הגרב בכלל חרוץ ואיצטריך למיכתב.

שינו במשנה: רבי ישמעאל אומר אין לך מום גדול מזה⁽³⁵⁾. ומבארין טעמא דרבי ישמעאל דמקום הנקבות הוי מום באנדרוגינוס על אף שהחריץ אינו במקום עצם:

כאביי לא אמר, משום כי "חרוץ" דומיא "דשבור" לא אמרינן [ולא בעינן "חרוץ" במקום עצם].

כרבא נמי לא אמר, דילמא הני מילי דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא, היכא דלא מינכרא כל כך כגון חריץ של גרב. אבל היכא דמינכר טפי החריץ כנקבות של בהמה, מום רע קרינא ביה! אף על פי שהוא במקום בשר.

בעי רבא מאי טעמא דרבי ישמעאל?

מא-ב

האם מיפשט פשיטא ליה דאנדרוגינוס בכור הוא, דהוא מין זכר, ומומו עמו דהוא "חרוץ" במקום נקבות.

או דלמא, ספוקי מספקא ליה אם זכר הוא

שאין שוחטין עליהם לא במקדש ולא במדינה, הוינן בה: בשלמא טומטום, במקדש לא קרב, דילמא נקבה היא, שאינה קדושה בככור וכיון שהוא מקריבה לשם בכור הרי הוא מביא חולין לעזרה.

וכן בשלמא במדינה לא נשחט, דלמא זכר הוא וקדוש בככורה ולית בה מומא.

אלא אנדרוגינוס, בשלמא במקדש לא קרב, דילמא נקבה היא, והוא מקריבו בתורת בכור.

אלא במדינה מאי טעמא אינו נשחט? נהי נמי דזכר הוא, כלומר שאפילו על הצד שהוא בכור מכל מקום הוא בעל מום, שהרי תעשה נקבות שלו כמין חריץ שבגוף הבכור וישחוט עליה, דהא כתיב: "עורת או שבור או חרוץ".

ומתצינן: אמר אביי: אמר קרא: "או שבור או חרוץ". ודרשינן: "חרוץ" דומיא "דשבור", מה "שבור" דקרא, במקום עצם [שהרי לא שייך שבור בבשר] אף "חרוץ" במקום עצם. ולהכי מקום נקבות לא הוי מום לשחוט במדינה.

רבא אמר: בלא ההקש משבור נמי לא מצית אמרת דחרוץ במקום בשר הוי מומא.

דאי סלקא דעתך חריץ במקום בשר הוי מומא, תקשי, מכדי, כיון דאמר מר: "גרב", זהו חרס, ואם כן נגע הוא, ובודאי מיחרץ חריץ, כדכתיב בפרשת נגעים: "ומראהו עמוק מן העור", דהיינו כמראה

35. עפ"י הרש"ש

34. הקשה הגר"ז דהא אינו עמוק במציאות אלא במראה ואמאי איקרי חרוץ?

אם נקבה הוא.

והא דקאמר "אין לך מום גדול מזה" —
"ואם תימצא לומר" קאמר, דהיינו **אם**
תימצא לומר בכור הוא דהוא זכר, הרי
 מומו עמו.

למאי נפקא מינה? אי הוי וודאי בכור בעל
 מום, או ספק נקבה.

למילקא עליה משום איסור גיזה ועבודה
 בבכור אנדרוגינוס, דאי הוי ודאי זכר לקי
 שהרי אפילו בכור בעל מום אסור בגיזה
 ועבודה, ואי הוי ספק נקבה לא לקי.

אי נמי, למיתביה לכהן, דבכור בעל מום
 ניתן לכהן. ובספק אינו חייב ליתן דהמוציא
 מחבירו עליו הראיה.

תא שמע: דתניא: **רבי אילעי אומר משום**
רבי ישמעאל: אנדרוגינוס בכור הוא ומומו
עמו.

שמע מינה: מיפשט פשיטא ליה דהוי בכור.

ורחינן: **ודילמא, "אם תימצא לומר" קאמר**,
 אם תמצא לומר בכור הוא, הרי מומו עמו.

תא שמע דתניא: כתיב בעולת בקר **"זכר"**
 וממעטינן, **ולא נקבה.**

כשהוא אומר למטה בעולת צאן "זכר".
שאין תלמוד לומר, דאין צריך למעט נקבה,
 שהרי כבר נתמעטה בעולת בקר, אלא
להוציא טומטום ואנדרוגינוס.

והוינן בה: **מני** הא ברייתא דאיצטריך קרא
 למעט טומטום ואנדרוגינוס?

אילימא תנא קמא דמתניתין.

הא לתנא קמא, טומטום ואנדרוגינוס,
ספיקא הוא. וכי אתי קרא למעוטי ספיקא?
 והא ליכא ספק כלפי שמיא. שאם הוא זכר
 הרי הוא כשר לקרבן עולה ואם הוא נקבה
 כבר נתמעט מ"זכר" ראשון.

אלא, רבנן בתראי דמתניתין היא דפשיטא
 להו דבריה בפני עצמו הוא, דקאמרי נגזז
 ונעבד ולהכי קממעט ליה. אכתי תיקשי —
מחד קרא תיפוק, ונמעט מיניה בין נקבה
 ובין טומטום ואנדרוגינוס. **דהא גבי בכור**
חד "זכר" הוא דכתיב, וקא ממעטינן כולהו
מיניה, ולמה צריך בעולת צאן "זכר" נוסף
למעט טומטום ואנדרוגינוס? (36)

אלא פשיטא רבי ישמעאל היא.

ואי אמרת בשלמא, **רבי ישמעאל מיפשט**
פשיטא ליה דאנדרוגינוס זכר הוא ומומו
 עמו, היינו **דאיצטריך קרא למעוטי** [את
 האנדרוגינוס. וטומטום דנקטה הברייתא לאו
 דוקא הוא], דאף על גב דזכר הוא, אם
 יקדישו אינו קדוש כלל. וגריעא האי מום
 דנקבות משאר מום, דחלה קדושה עליו
 שצריך ליפדות ונאסר בגיזה ועבודה אף
 לאחר פדייה [דמ"זכר" קמא דכתיב בעולת
 בקר אי אפשר למעטו דהא בבכור דכתיב
 ביה רק חד "זכר" לא נתמעט האנדרוגינוס
 לגמרי מקדושה, אלא שהוא נשחט במדינה
 בגלל מומו, אבל אסור הוא בגיזה ועבודה].

[וקמעטי].

36. ולענין טומטום נחלקו אמוראים לקמן אי
 הוי בריה או ספק, לרבנן בתראי, ועיין תו' ד"ה

תלמוד לומר: "הזכר", "ואם נקבה היא". וממעטינן מיתירא ד"ואם" — ולא טומטום ואנדרוגינוס.

והא קרא לא קאתי למעוטי ספיקא דליכא ספק כלפי שמיא. ואיך ממעט טומטום? אלא שמע מינה דטומטום אף הוא בריה כאנדרוגינוס ולכן נתמעט מתורת ערכין.

ומתרצינן: סמי מיכן טומטום שלא דברה ממנו הברייתא ואכן נערך הוא (37).

תא שמע: דתניא: נאמר בפרשת שלמים "ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא מקריב אם זכר אם נקבה". ודרשינן: להוציא טומטום ואנדרוגינוס.

והרי קרא לא אתי לספיקא. ועוד, דהא בין זכר ובין נקבה כשרים לשלמים. וממה נפשך ליכשר, ואמאי ממעט טומטום, אלא שמע מינה דטומטום בריה הוא.

והא נמי מתרצינן: סמי מיכן טומטום!

תא שמע: דתניא: כתיב בפרשת עולת בקר "זכר". וממעטינן: ולא נקבה.

כשהוא אומר למטה בעולת צאן "זכר", שאין תלמוד לומר, דנקבה כבר נתמעטה בעולת בקר. דרשינן מיניה: להוציא טומטום ואנדרוגינוס.

וכיון דספק לא ממעט ליה קרא, שמע מינה טומטום בריה הוי.

ומתרצינן: סמי מיכן טומטום.

אלא אי אמרת מספקא ליה לרבי ישמעאל אי זכר הוא או נקבה, תיקשי — וכי איצטריך קרא למעוטי ספיקא?

ודחינן: לעולם רבנן בתראי דמתניתין הוא. ודקא קשיא לך למאי בעינן תרי קראי, נמעטינהו מחד, דהא גבי בכור מחד קרא נפקא להו.

תריצנא: דגבי בכור נמי תרי קראי כתיב!

א. "הזכר" — "כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאן הזכר תקדיש". [דברים טו, יט].

ב. "והזכרים" — "וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה" [שמות יג, יב]. ומחד ממעטינן נקבה ומהשני ממעטינן טומטום ואנדרוגינוס.

שנינו במשנה: וחכמים אומרים אינו בכור אלא נגזז ונעבד:

אמר רב חסדא: מחלוקת דקאמרי רבנן דבריה הוא ואינו בכור כלל, כאנדרוגינוס. אבל בטומטום, דברי הכל ספיקא הוא. וקדוש מספיקא, ואסור בגיזה ועבודה, ואינו נשחט לא במקדש ולא במדינה.

אמר ליה רבא: אלא מעתה דספק הוא, בערכין — יערך אדם שהוא טומטום בערך איש או אשה. אלמה תניא: כתיב "והיה ערכך הזכר", ומריבויא דה"א דרשינן: ולא טומטום ואנדרוגינוס.

יכול לא יהא בערך איש, אבל יהא בערך אשה?